

мельчайшие оттенки чувств через мимику и пластику, выстраивает конфликт номера на комических трюках, определяемых неожиданными поворотами сюжета. Цирковой клоун, смело соединяет свое мастерство с другими цирковыми жанрами, использует в своем арсенале целую гамму речевых приемов, драматургию номера выстраивает на уникальных цирковых трюках, работает крупными мазками, близкими к буффонаде.

1. Бахтин, М. М. Творчество Франсуа Рабле и народная культура средневековья и Ренессанса / М. М. Бахтин. – М. : Худож. лит., 1990. – 44 с.

2. Богданов, И. А. Драматургия эстрадного представления : учеб. / И. А. Богданов, И. А. Виноградский. – СПб. : ГАТИ, 2009. – 424 с.

3. Жандо, Д. История мирового цирка / Д. Жандо. – М. : Искусство, 1984. – 192 с.

4. Макаров, С. Художественные принципы советской клоунады / С. Макаров // Советская эстрада и цирк. – 1980. – № 3. – С. 11–13.

5. Тамаев, А. Дискуссия о клоунаде / А. Тамаев // Советская эстрада и цирк. – 1963. – № 1. – С. 6–8.

ВОБРАЗ ЛЕГЕНДАРНАГА ДЗЕДА ТАЛАША І ЁСЛАЎЛЕННЕ ЯГО ПОДЗВІГУ Ў РОЗНЫХ ВІДАХ МАСТАЦТВА

А. М. Пісарэнка,

*кандыдат філалагічных навук, дацэнт, загадчык кафедры беларускай
філалогіі і сусветнай літаратуры Беларускага дзяржаўнага
універсітэта культуры і мастацтваў*

Чалавек, яго лёс, асаблівыя сітуацыі, звязаныя з праяўленнем спецыфічных рыс характару асобы, пераломныя моманты жыцця знаходзяць сваё адлюстраванне ў розных відах мастацтва. Асаблівую цікавасць выклікаюць вобразы рэальных знакамітых асоб, памяць аб якіх мусіць быць увекавечана не толькі ў назвах вуліц, гарадоў, мястэчак, але і ў розных відах мастацтва – жывапісе, музыцы, кінамастацтве, літаратуры ці інш.

Адным з самых славных барацьбітоў Беларусі, на наш погляд, з'яўляецца знакаміты дзед Талаш (Васіль Ісакавіч Талаш), які нарадзіўся 25 снежня 1844 г. у в. Белка (в. Навасёлкі) сучаснага Петрыкаўскага раёна Гомельскай вобласці, памёр

у сваёй роднай вёсцы 28 жніўня 1946 г. на 103-ім годзе жыцця. Больш за стагоддзе пражыў гэты адважны беларус, удзельнічаў у партызанскім руху дзвюх войнаў – Грамадзянскай і Вялікай Айчыннай, меў узнагароды: ордэн Чырвонага Сцяга (1928 г.) і знак «За шматгадовую і бездакорную службу ў дзяржаўнай лесаахоўе СССР».

Ён сапраўдны народны герой, таму што памяць аб ім ушаноўвалася і ўшаноўваецца ў розных відах мастацтва: аповесць Якуба Коласа «Дрыгва» (толькі тут дзейнічае не Васіль, а Рыгор Талаш), опера кампазітара А. Багатырова «У пушчах Палесся» (1939 г.), помнік скульптара З. Азгура і дом-музей паблізу г. Петрыкава. Частка кампазіцыі на пл. Якуба Коласа ў г. Мінску перадае мужнасць народнага героя, відавочную нават праз, здавалася б, маўклівы камень: рашучасць у поглядзе, у рухах, усім сваім выглядам дзед Талаш імкнецца наперад. І, магчыма, нездарма гэты помнік увекавечвае і маладога героя (каля легендарнага дзеда – малады хлопец) – маладыя павінны вучыцца сёння і заўсёды ў старэйшага пакалення мужнасці, гераізму, адданасці Радзіме. У 2011 г. на аснове названай аповесці Якуба Коласа быў зняты чатырохсерыйны фільм «Талаш», у якім ролю знакамітага героя-беларуса сыграў Г. Гарбук, народны артыст СССР (1980), лаўрэат Дзяржаўнай прэміі СССР (1984), узнагароджаны медалём Францыска Скарыны. Фільм агучаны на беларускай мове, што надае падзеям і вобразам яшчэ большую праўдзівасць.

З успамінаў самога народнага героя і яго землякоў, з архіўных дакументаў відавочна, што дзед Талаш валодаў духоўнай і фізічнай сілай, вялікай энергіяй, няскоранасцю, кемлівасцю. Гэтыя якасці Васіля Ісакавіча выяўляюцца і ўслаўляюцца ў многіх паэтычных творах, напрыклад: у вершы М. Гамолкі «Дзед Талаш» і вершы П. Макаля «У дзеда Талаша». Раскрыццю ідэйнай задумы аўтараў – услаўленню подзвігу Васіля Ісакавіча – спрыяюць шматлікія вобразныя сродкі мовы.

Верш М. Гамолкі датаваны 1946 г. – годам, калі не стала народнага героя. У названым вершы праз перыфразу традыцыйную (*лясны мсцівец*) і аўтарскую (*стагадовы лясны віцязь*) паўстае вобраз легендарнага дзеда: *З-за ракі ўздымаўся ранак / З туманом сівым. / Дзед прыйшоў да партызанаў, / Мсціўцам стаў лясным; Стогадовы ў лесе віцязь – / Учুলі ў Крамлі. / І праз фронт яго ў сталіцу / Хутка прывязлі.*

Шматлікія эпітэты, разнастайныя паводле структуры, а таксама паводле трываласці сувязі з паяснёным словам, што выяўляе ступень навізны тропай, дазваляюць аўтару назваць важныя рысы характару персанажа, уявіць яго пачуцці: *Жыў тут дужы і вясёлы / Дзед Талаш; Абаронім край свой родны, / Кут любімы наш; Дзед з характарам геройскім, – / Маўляў, нашых знай.*

З дапамогай метафары і яе разнавіднасцяў – метаніміі і сінекдахі – паэт у вершы апісвае падзеі, з’явы прыроды, на фоне якіх адбываюцца канкрэтныя дзеянні. Усе названыя і ніжэй-прыведзеныя маўленчыя адзінкі дапамагаюць чытачу лепш уявіць час, зразумець падзеі, тады і подзвіг Дзеда Талаша ўяўляецца больш яскрава: *А пасля, усім вядома, / К нам прыйшоў фашыст. / І над прыпякаю стромай / Дзікі плач навяс; / Навакола ўсё палае – / Хаты і хлявы. / Гітлераўцаў злыя зграі / Рвуцца да Масквы; / З-за ракі ўздымаўся ранак / З туманом сівым; / Браў на мушку: дзе ты вораг? / І свістаў свінец.* Як відаць, сінекдаха (*прыйшоў фашыст*), метафары (*дзікі плач навяс, злыя зграі гітлераўцаў, зграі гітлераўцаў рвуцца да Масквы, уздымаўся ранак, свістаў свінец*), а таксама выраз з пераносна-вобразным ужываннем – фразема (*браў на мушку*) праз вобразную дакладнасць забяспечваюць вобразную дасканаласць радкам.

Сінтаксіс невялікага па памеры твора не вызначаецца багаццем маўленчых фігур, аднак некаторыя з іх, асабліва тыя, што заснаваны на паўторах, забяспечваюць экспрэсіўнасць радкоў, упарадкоўваюць іх структуру, акцэнтуюць увагу на сэнсавых важных словах. Так, выкарыстаны двайныя паўторы (*Навасёлкі, Навасёлкі – / Сярод ніў і наш; / Ён праславіў сваю вёску, / Свой палескі край*); падхват (*Мог замашыстым ён цэпам / Малаціць. / Малаціў не толькі жыта / У снапах тугіх.* Анафара (*Малаціў не толькі жыта / У снапах тугіх. / Малаціў як след сярдзіта / Ворагаў ліхіх*) – адзінапачатак стаў кампанентам стылістычнага прыёму зеўгма, які заснаваны на паўторы таго самага слова (*малаціць*), але кожны раз нават у невялікім кантэксце яно рэалізуе новае значэнне, што ўзмацняе вастрывую эмоцый і экспрэсіўнасць радка. Напрыклад, чалавек прызвычаіўся да сялянскай працы і *малаціць жыта* для яго – справа звычайная, таму і ворагаў *малаціць* яму, можа, і нязвыкла, але

гэтаксама лёгка, бо сіла яго падмацоўваецца жаданнем разбіць ворага і перамагчы.

Верш П. Макаля «У дзеда Талаша» датаваны 1964 г. Аўтар быццам наведвае радзіму народнага героя, уяўляе, як лірычны герой адразу пасля бою, пасля баявога, ляснога партызанскага жыцця аглядае гоні. Здаецца, няма нічога дзіўнага: ваяваў чалавек, а цяпер працягваецца жыццё, ідзе мірная праца. Насамрэч, калі ўлічыць, колькі гадоў дзеду Талашу, і ўявіць сабе, што гэты чалавек усё роўна ў руху, у працы, то ім можна толькі захапляцца. Вобраз дзеда Талаша ствараецца з дапамогай адмоўнага параўнання – рэдкага віду вобразнага сродку, больш уласцівага мове народнай паэзіі, у прыватнасці мове славянскага фальклору: *Ён не салдат, / А сейбіт і касец*. Сапраўды, можа, нехта і народжаны воінам, але ніхто не хацеў бы вайны, тым больш чалавек сельскі: ад зямлі сам і для зямлі яго жыццё, для мірнай працы. А гэта азначае, што на сваёй зямлі ён будзе не толькі сейбітам і касцом, а калі спатрэбіцца, то і воінам, які можа сеяць не толькі жыта, але і свінец, касіць можа не толькі луг, але і ворагаў. Як бачым, прыведзеныя два стылістычныя прыёмы фігуры зеўгма, як і ў папярэднім вершы, падкрэсліваюць вастрыву пачуцця і аўтара, і персанажа: *Ды выдараўся час гарачы гэткі, / Што сеяў дзед не жыта, а свінец / На ўзрыхленыя ворагам палеткі; Не толькі летам, і зімой касіў / Тых, што народ у госці не прасіў*.

Вобразныя сродкі лексічнага ўзроўню ў аналізуемым вершаваным кантэксце дамінуюць: метафара (*І ад стральбы гудуць далоні*); метанімія (*Каб не таптаў варожы грузны бот / Палёў Палесся, што былі ў палоне*); параўнанні (*Узбоч – паркан, / Нібыта патранташ*); перыфразы (*Тых, што народ у госці не прасіў* – пра ворагаў; *Сціскалі гнеўна пальцы кулямёт – / Зялёную зямлю агнём палолі* – стралялі па ворагах; ... *І вась плугар у грунт скалой урос* – помнік дзеду Талашу; *Прапісаны на ўзгорку родным стала* – пахаваны на радзіме; *І над блакітным полагам нябёс / Яму планета вечным домам стала* – неба і могілкі).

Такім чынам, месца подзвігу, гераізму заўсёды ёсць у нашым сэрцы, у нашым жыцці. Зусім няважна, колькі табе гадоў, калі цябе перапаўняе любоў да Радзімы, яе краявідаў, да землякоў, калі цябе перапаўняе рашучасць, мужнасць. Вобразнае слова мастацкага твора, праявіснага ці паэтычнага, адлюстроў-

вае пачуцці і аўтара, і персанажа, таму і не пакідае раўнадушным чытача, як не павінна пакінуць раўнадушным нашага сучасніка гераічнае мінулае беларускага народа, легендарнага дзеда Талаша. І не мае значэння, які від мастацтва (літаратура, скульптура, кінамастацтва ці інш.) захоўвае ў памяці вобразы легендарных асоб.

СОВРЕМЕННЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ И ФОРМЫ АРТ-ТЕРАПЕВТИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ В НИДЕРЛАНДАХ

Н. Д. Пискун,

*кандидат искусствоведения, доцент, профессор кафедры
культурологии и психолого-педагогических дисциплин
Института культуры Беларуси*

Арт-терапия как область знания и практической деятельности в зарубежных странах – явление уже состоявшееся и плодотворно развивающееся. В странах Западной Европы, США и бывшего СССР на базе университетов, колледжей, специальных школ ведется обучение по различным направлениям арт-терапевтической деятельности. В силу ряда объективных причин для Беларуси арт-терапия продолжает оставаться областью малоизвестной, однако востребованной временем. Активизация интереса белорусских специалистов различных сфер деятельности (культуры, образования, медицины и др.) к результатам эффективности арт-терапевтической деятельности сегодня – закономерное явление. При этом отсутствие предложений системного государственного образования в области арт-терапии породило стихийное освоение методик и техник арт-терапии, а также применение их в практической деятельности, основанной скорее на интуитивном чувствовании, нежели базирующейся на современных достижениях научного знания. Получение специалистами арт-терапевтического образования на территории республики сегодня возможно в форме участия в краткосрочных образовательных программах, предлагаемых зарубежными специалистами. Краткосрочность этих программ не позволяет в полной мере изучить теоретическую и методологическую базу арт-терапии, в достаточной степени освоить ее